The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science
Doi number:http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7518
Number: 67 , p. 109-121, Spring III 2018

Araştırma Makalesi / Research Article
Yayın Süreci / Publication Process
Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayınlanma Tarihi / The Published Date
07.02.2018 **15.05.2018**

TÜRKİYE'DE YERALTI EDEBİYATININ AVANGART ESERİ: MEHMET RAUF'TAN *BİR ZAMBAĞIN HİKÂYESİ*

THE AVANGARDE WORK OF UNDERGROUND LITERATURE IN TURKEY: BIR ZAMBAGIN HIKÂYESI (THE TALE OF A LIBY) BY MEHMET RAUF

Doç. Dr. Fethi Demir
ORCID ID: *https://orcid.org/0000-0002-1855-0460*
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü

Öz

Türkiye'de Yeraltı edebiyatının popülerleşmesi, yaygın bir tür ya da alan olarak tartışılması, 1980 sonrası döneme rastlar. Fakat tıpkı diğer ulusların edebiyatlarında olduğu gibi kanonun dışında kalan ya da bırakılan edebî ürünlerin varlığı, Türkçedeki ilk edebî üretimlere kadar uzanır. Modern anlamda ilk örnekler ise Tanzimat sonrası dönemde özellikle II. Meşrutiyet'in ilanından sonra görülür. Türkiye'de, Yeraltı edebiyatına giden yolun ilk taşlarını döşeyen eserlerin temel özelliği, Doğulu ve muhafazakâr bir dokuya sahip Türkiye toplumunun yadırgatıcı bulduğu, açıkça konuşulmasını istemediği konulara el atmasıdır. Örneğin II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Batı edebiyatlarından adapte edilen erotik hikâyeler bu anlamda cesur bir girişimdir. Bu girişimler arasında dikkati çeken yazarların başında ise Mehmet Rauf gelmektedir. Nitekim Servet-i Fünun döneminin Halit Ziya'dan sonraki en meşhur ve prestijli romancısı olan Mehmet Rauf, kendi edebî kariyerinde bir kırılma noktası yaratacak, toplum içerisindeki saygınlığını sarsacak, işini kaybetmesine hatta yargılanıp hapis yatmasına neden olacak *Bir Zambağın Hikâyesi* adlı novella tarzı hikâyesiyle Yeraltı edebiyatının Türkiye'deki ilk örneğini verir. Oscar Wilde'ın *Violette'in Aşk Destanı* adlı romanının adaptasyonu olan eserde, cinselliğin ve şehvetin toplumsal dayatmalara ve ahlak kurallarına göre değil, doğanın ve fizyolojinin ihtiyaçlarına ve arzularına göre yaşanması gerektiği ana fikri bağlamında, bir erkek ve iki kadın arasında kurulan eş cinsellik, erotizm ve şehvet içerikli bir hikâye anlatılır. Bir adaptasyon olsa da Türkiye ile Batı dünyası arasındaki medeniyet, tarih, kültür ve zihniyet farkları, *Bir Zambağın Hikâyesi*'ni kimi noktalardan *Violette'in Aşk Destanı*'ndan ayrıştırır. Bir başka ifadeyle geleneğe, dini ve ahlaki değerlere bağlı muhafazakâr toplum yapısını göz ardı eden Mehmet Rauf, "Türk usulü" bir Yeraltı anlatısı üretir. Sadece belirli dar bir çevrenin dikkatini çeken eser; el altında okunan, belirli çevrelerde popülerlik kazanan, kimi entelektüel ve eleştirmenler tarafından eş cinselliği, şeh-

veti ve erotizmi oldukça cesur biçimde işleyen avangart bir Yeraltı anlatısı olarak kabul edilir.

Anahtar Kelimeler: Yeraltı Edebiyatı, Türkiye'de Yeraltı Edebiyatı, Mehmet Rauf, Oscar Wilde, *Bir Zambağın Hikâyesi*, *Violette'in Aşk Destanı*

Abstract

The popularization of underground literature and its being discussed as a widespread type or field run into the period after 1980.But , just as in the literature of other nations, the existence of literary works outside canon or those excluded from canon date back to first literary productions in Turkish. However, the first samples in modern sense appears after Tanzimat reform era and especially after the proclamation of II. Constitutional Period. The key feature of the works laying milestones of the way to underground literature in Turkey is that they address the issues which the oriental and conservative Turkey society find odd and dont want them to be spoken up. For instance, erotic tales adapted by western literatures after the proclamation of II. Constitutional Period is a courageous attempt in this sense. Among these attempts, Mehmet Rauf is the prominent writer. Thus, Mehmet Rauf, the most noted and prestigious writer of Servet-i Fünun Period after Halit Ziya, produces the first sample of underground literature with his novella type story named *Bir Zambağın Hikâyesi* (The Tale of a Lily) which will later become a breaking point in his literary career , weaken his prestige in society, become the cause for his losing the job and even the cause for his judgement and serving time in prison. In the novel which is the adaptaion of *The Romance of Violette* by Oscar Wilde, homosexuality , erotism and a lustful story between a man and to women is told in the context of the central topic that sexuality and lust shouldn't be exprienced in accoredance with the societal impositions or ethics but in accordance with the needs and desires of the nature and physiology. Despite being an adaptaion, the differences in civilization, history, culture and mentality between Turkey and Western World make *Bir Zambağın Hikâyesi* (The Tale of a Lily) different from *The Romance of Violette* in certain points. In other words, Mehmet Rauf who ignores the the conservative society which is closely engaged with traditions, moral and religious values, produces a "Turkish style" underground narration. The work, which draws attention of a particular small section of the community, is accepted by some intellectuals and critics as an avangrande underground narration which gains popularity in certain groups and is read secretly and which bravely deals with sexualtiy, lust and erotism.

Keywords: Underground Literature, Underground Literature in Turkey, Mehmet Rauf, Oscar Wilde, *Bir Zambağın Hikâyesi* (The Tale of a Lily), *The Romance of Violette*

GİRİŞ

Yeraltı edebiyatı, 19. yüzyılın ortalarından itibaren belirginleşen; modernleşme, kentlileşme, bireyselleşme, yabancılaşma gibi olgularla ilintili bir türdür. Kapitalizmin kurumsallaştığı, bireyin her türlü aidiyetinin zayıfladığı, yaşam mücadelesinde tek başına kaldığı ve çoğu zaman da örselendiği, ötekileştirildiği ve tutunamadığı bir politik ve kültürel atmosferde neşvünema bulur. Aslında pozitivizmin, aydınlanmanın, bilimselliğin belirlediği yaklaşık üç asırlık Batı modernleşmesinin içine düştüğü ekonomik, kültürel ve entelektüel krizin edebiyata/sanata yansıması olarak da değerlendirilebilir. Nitekim insanlığa mutlu ve ideal bir gelecek kurma düşüncesiyle yola çıkan Batı modernleşmesi, 20. Yüzyılın başından itibaren savaşların, sömürülerin, eşitsizliğin, ayrımcılığın, çevre kirliğinin, cinsiyetçiliğin filizlenmeye başladığı küresel bir distopyaya dönüşmeye başlar. Benzer biçimde dünyadaki sosyalist devlet deneyimlerinin alternatif bir model geliştirememesi toplumsal bağları çözülen kentli bireyi yeni arayışlara iter. Cinsellik, alkol ve madde kullanımı, şiddet eğilimi, anksiyete bozuklukları,

her türlü ideolojik angajmana karşı nihilist bir karşı çıkma durumu, ahlakî ve geleneksel değerlerden kopuş; tutunamayan (hatta çoğu zaman bilinçli bir biçimde tutunmamayı tercih eden) bireyin yaşamına egemen olur. Öte yandan postmodernizm başta olmak üzere Dadaizm, egzistansiyalizm, sürrealizm, fütürizm gibi sanat akımları da bu yeni insan tipini odağına alır ve ortaya bu yeni insan tipi etrafında üretilen yeni edebî akımlar ve anlayışlar çıkar. İşte Yeraltı edebiyatı, bu krizin ürettiği ya da daha doğru bir ifadeyle tetiklediği bir atmosferin ürünüdür.

Yeraltı edebiyatı; günümüzde kültür ve sanat dünyasında popüler/moda bir tür hâline gelmiştir. Yeraltı eserlerini, büyük yayınevleri yayınlamaya başlar, kitapevleri bu tür eserlere özel raflar ayırır, edebiyat dergileri dosyalar hazırlayarak konuyu irdelemeye başlar, akademik dünya çoğu zaman mesafeli durduğu konuyu gündemine alır. Özellikle kara mizah tarzında yayın yapan dergiler, gazeteler, süreli yayınlar -büyük ölçüde fanzinlerin yeryüzüne çıkmış hâli olarak nitelenebilir- özellikle genç kuşaklar üzerinde önemli etkiler bırakır. Onların politika, kültür, sanat, gelenek ve gelecek hakkındaki fikirlerini derinden etkiler. Yine küresel anlamda bir okur kitlesine kavuşan Yeraltı eserleri, başka dillere çevrilir, sinemaya ve tiyatroya uyarlanır. Bu durum, paradoksal bir biçimde Yeraltı edebiyatının varoluş gerçeklerini aşındırır. Yeraltı edebiyatını adeta metamorfoza uğratarak yeryüzüne çıkarır. Hatta içinde yaşadığımız kaotik atmosferin yarattığı toplumsal tahribatlar, çok kısa bir gelecekte Yeraltı edebiyatını, ana akıma dönüştürecek gibi görünmektedir. Çünkü yakın geçmişe kadar marjinal, gayriahlaki ve gayrinizamî olarak nitelenen birçok edim artık, günlük yaşamın rutini hâline gelerek sıradanlaşmıştır. Bireysel yaşamın kamusal alana taşındığı, her türlü isteğin ve arzunun kitleler önünde, televizyon ekranlarında dile getirildiği, sanal ortamlarda paylaşıldığı bir atmosferde herhangi bir şeyin Yeraltı'nda kalma şansı da pek mümkün görünmemektedir. Cinsellik, pornografi, şiddet, sisteme yönelik radikal eleştiri içeren paylaşımlar, argolu ve küfürlü ifadeler rahatlıkla dolaşıma sokulabilmektedir. Öte yandan ciddi bir üretim krizi yaşayan günümüz kültür ve sanat dünyası için de legalleşen, meşruluk kazanmaya başlayan Yeraltı edebiyatının daha bakir sayılabilecek bir alan olduğunu kabul etmek gerekir. Elbette edebiyatın ticari bir nesneye dönüştüğü bu kapitalist pazarda, müşteriye sunulacak yeni bir ürün bulmanın heyecanıyla yayıncıların Yeraltı edebiyatını ehlileştirerek dolaşıma sokmaları türün popülerleşmesini sağlayan en önemli faktörlerden biridir.

Yeraltı edebiyatı, hâlihazırda tarihî kökleri ile güncel durumu arasında yaşadığı paradoksal dönüşüm arasındaki sarkaçta tartışılmaktadır. Bu nedenle üzerinde konsensüs sağlanan, özellikleri, sınırları ve metodolojisi net bir biçimde saptanan bir tür değildir. Konuyla ilgili araştırma yapan edebiyatçılar ve entelektüeller kimi zaman Yeraltı edebiyatını bir süreç olarak değerlendirir. Bu anlayışa göre eninde sonunda hemen her edebî eser, "yeryüzüne çıkacaktır." Nihayetinde tarihî süreç içerisinde bir eser, "Yeraltında kalmayı" gerek içerik gerek biçem olarak ne kadar sürdürebilirse o kadar "Yeraltıdır." Süreci öne çıkaran bu anlayışın aksine daha radikal bir bakış ise "yerüstüne çıkan", sisteme eklemlenen, bandrolle çoğaltılarak ekonomik bir değer kazanan edebiyatın asla Yeraltı olamayacağını savunur. (Demir, Kuş, 2016: 1238) Bu anlayış için Yeraltı edebiyatının alametifarikası; fanzinler gibi teksirle çoğaltılması, belirli bir çevrenin kendi bireysel ilişkileri ile ulaşabilmesi, ticari bir mala dönüşmemesi, herhangi bir sansür ve denetim kurulundan geçmemesi ve belirli bir içeriğe ve biçim özelliklerine sahip olmasıdır. Yine "yazarın yaşamının da Yeraltı olması" bir başka kriterdir. Fakat bugün araştırmacıların ve edebiyatçıların tartıştığı Yeraltı edebiyatı örnekleri ise genel-

likle önemli yayınevleri tarafından basılan, popüler, belirli anlamda ekonomik getirisi olan eserlerdir. Burada eserin içerik ve biçim özellikleri esas alınmaktadır. Şiddet, cinsellik, politika, din, ahlak, toplumsal değer yargıları, iktidar, kapitalizm vb. konularda anarşizme yaklaşan köktenci bir eleştiri içeriğe egemen olurken argoya, küfre, kışkırtıcı imgelere, oksimoron tamlamalara dayanan, kural bozucu, devrik ve deneysel bir dil kullanımı da biçemi belirler. Neticede ister istemez Yeraltı edebiyatı bağlamında sürdürülen tartışmaların "en azından "yerüstünde olanları", da söz konusu bu eserler ve yazarlar üzerinden sürdürülmektedir.

1. Türk Edebiyatında Yeraltı Söylemi

Türkiye'de Yeraltı edebiyatının popülerleşmesi, yaygın bir tür ya da alan olarak tartışılması esas olarak 1980 sonrası döneme rastlar. Fakat tıpkı diğer ulusların edebiyatlarında olduğu gibi kanonun dışında kalan ya da bırakılan edebî ürünlerin varlığı, ilk edebî üretimlere kadar uzanır. Çünkü insanlık hangi toplumsal düzen içerisinde yaşarsa yaşasın, bir biçimde dışlananlar, ötekileştirilenler, müesses nizamla sorunlu olanlar, genel ahlak kurallarına uymayanlar hep olmuştur. Elbette tüm bu kesimler, kendi duygularını ve düşüncelerini sanatın ve kültürün değişik dallarında olduğu gibi edebiyatta dile getirmiş ve yüzyıllar boyunca görmezden gelinse de yok sayılsa da azımsanmayacak bir edebî dağarcık oluşturmuştur. Bu edebî dağarcık farklı dönemlerde farklı isimlerle nitelenmiştir. Nitekim kimi zaman gayriahlaki, kimi zaman sapkın kimi zaman tehlikeli kimi zaman muzır kimi zaman marjinal olarak kabul edilen bu ürünler; kanonik edebiyatın dışında belirli dar gruplar arasında, dost meclislerinde, samimi arkadaş toplantılarında dile getirilmiş, okunmuş ve paylaşılmıştır.

Türk edebiyatı, kadim bir geleneğe sahiptir. Tüm kadim ulusların edebiyatı gibi sözlü edebiyatta dayalı olarak doğar ve gelişir. Toplumun göçebe bir kültür içerisinde yaşadığı, kültürel ve sosyal anlamda sade, saf ve yerel değerlerle örülü bir anonim edebiyat ürettiği bu dönemde, edebiyatın en önemli özelliği bireyin topluma ve doğaya yabancılaşmadığı bir dönemin ürünü olmasıdır. Nitekim mülkiyet ilişkilerinin, sınıflaşmanın, yerleşik yaşam kültürünün henüz gelişmediği bu dönemde bırakın ötekileşmeyi, tutunamamayı, marjinalleşmeyi; toplumsal kurallardan sıyrılarak bireyselleşmeyi sağlayan kişilerden ya da guruplardan söz etmek zordur. Durum böyle olunca edebiyatta daha çok; doğa, aşk, ölüm, yaşam, bolluk-kıtlık, savaş gibi konular; yüzeysel bir bakış açısıyla işlenir. Bu nedenle yerleşik edebî söyleminin dışına taşarak bir "yeraltı üslubu" geliştirmenin koşulları neredeyse yok gibidir. Böylesi bir atmosferde, rutinin dışına çıkan edebiyat üretimleri ise genellikle boylar arasındaki çatışmaları, doğal afetleri, ölüm, kıtlık-açlık gibi konuları işleyen kimi manzum koşuklar ve sagulardır. Nitekim bu dönemde bireysel anlamda bir ötekileştirme (lanetlenme) yerine; boyları veya aşiretleri hedef alan genel bir lanetleme, sapkınlıkla niteleme anlayışı ve dolayısıyla bunun kimi edebî üretimlere yansıması daha yaygındır.

Zamanla çeşitli sosyal, siyasi, ekonomik nedenlerle yaşanan değişimler, devlet kurumunun oluşması ve en önemlisi yazılı kültürün gelişimi edebiyat açısından başka bir dönemin kapılarını aralar. Yerleşik yaşama geçilmesi, devletin teşkilatlanması ve mülkiyet ilişkilerin belirginleşmesi toplumsal anlamda yeni bir insan tipolojisi doğurur. Özellikle Türklerin İslamiyet'i kabulü, göçler, kültürel etkileşim edebiyatı hem içerik hem de biçim olarak çeşitlendirir. Toplumsal sınıfların oluşması, yönetici sınıfla halk arasında bir mesafenin oluşması Yeraltı söylemi için de uygun bir ortam hazırlar. Nitekim bir taraftan anonim, sözlü edebiyat devam ederken öte taraftan yönetici sınıf etrafında oluşan sentez bir edebiyat belirir. Böylece Türk edebiyatı, Halk ve Divan edebiyatı olmak üzere etkileri günümüze kadar devam eden iki eğilim üzerinden şekillenir. Elbette tüm bu tarihî gelişim süreci boyunca kanonun dışında bırakılan,

görmezden gelinen, gayriahlaki olmakla itham edilen bir edebiyat geleneği de oluşur. Nitekim ister İslami dönem öncesi sözlü edebiyat geleneğinde isterse İslamiyet sonrasındaki Divan ve Halk Edebiyatlarında, Yeraltı edebiyatına kaynaklık edecek birçok gazele, şarkıya, halk hikâyesine, fıkraya, maniye rastlamak mümkündür. Tam da bu noktada Konur Ertop'un *Türk Edebiyatında Seks* adlı çalışmasını hatırlamakta fayda var. (Ertop, 1977) Ertop, klasik dönemden Modern Türk edebiyatına kadar cinselliğin, şehvetin ve erotizmin edebiyata nasıl yansıtıldığını örnek metinler üzerinden değerlendirir. Ayrıca Pertev Naili Boratav'ın Nasreddin Hoca'nın cinsellikle ilgili fıkralarını da içeren *Nasreddin Hoca*'sıyla (Boratav, 2014) Divan şiirindeki eş cinsellik temasını irdeleyen İsmet Zeki Eyüboğlu'nun *Divan Şiirinde Sapık Sevgi* (Eyüpoğlu, 1991) adlı kitapları da konuyla ilgili önemli çalışmalardır. Yine bahnamelerde, Karagöz oyununun bazı bölümlerinde, asker fıkralarında, sapkın olarak görülen kimi tarikatların ilahilerinde, meddah hikâyelerinde, dini ve toplumsal kuralların dışında bir yaşam anlayışı geliştiren dervişlerin felsefi şiirlerinde erotik, kurulu düzeninin dışına taşan, muhalif, gayriahlaki ve marjinal bir söylem hep kullanılagelir.

Türkiye'de, modern anlamda Yeraltı edebiyatının ilk örnekleri ise genellikle Tanzimat sonrası dönemde verilir. Bu dönem, Tanpınar'ın ifadesiyle "bir medeniyet buhranına" (Tanpınar, 2006: 15) tekabül eder. Osmanlı'nın, Batı karşısındaki siyasi üstünlüğünü yitirdiği; sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda büyük bir türbülansa girdiği ve yaklaşık altı yüzyıllık ontolojik varlığını sorguladığı bir süreçtir, söz konusu olan. Öyle ki Osmanlı Devleti; yüzyıllarca karşı çıktığı, politik, kültürel, ahlakî ve dinî değerleri için düşman olarak gördüğü Batı dünyasının referanslarına sarılarak yenilenmeye, darboğazdan çıkmaya çalışır. Toplumsal bellekte bir travmaya dönüşen bu paradoksal dönüşüm çabası, yaşamın hemen her alanına sirayet eder, etkileri günümüze kadar uzanan yeni bir süreci başlatır.

İlginç bir biçimde Osmanlı modernleşmesinin merkezinde yer alan kurumların başında edebiyat gelir. Tanzimat edebiyatçılarının birçoğunun devlet memuru veya bürokrat olması edebiyatı Batılılaşma faaliyetlerinin halka anlatıldığı bir araca dönüştürür. Dönemin yazarları Batılılaşmanın olumlu ya da olumsuz yönlerini roman, tiyatro ve gazete yazıları aracılığıyla kamuoyuna anlatırken halkı kendi tahayyüllerindeki Batılılaşma düşüncesine hazırlamaya çalışırlar. Aile, kadın-erkek ilişkileri, kadın hakları, eğitim, modern hayat başta olmak üzere birçok alanda yeni bir toplumsal yapının oluşması murat edilir. Batılılaşma fikrine mesafeli duran hatta karşı çıkan edebiyatçıların da bu itirazların edebiyat üzerinden dile getirdiğini eklemek gerekir. İşte böylesi bir Eski-Yeni çatışması üzerinden ilerleyen Türk edebiyatında, bir yandan yeni içerikler eski kalıplılarla verilirken bir yandan da çeviriler yardımıyla Batı edebiyatına özgü türler Türkiye'ye taşınır.

Çeviri faaliyetleri adaptelerin ve telif eserlerin çoğalmasını sağlar. Özellikle Batılı bir tür olan roman oldukça kısa bir sürede Osmanlı okurunun dikkatini çeker. Zira Osmanlı toplumu; edebiyatçılar/aydınlar/entelektüeller/politikacılar tarafından savunulan, örnek gösterilen, ulaşılması hedeflenen "Batılı yaşamın" en somut biçimine romanlarda şahit olur. Kadın erkek ilişkileri, aşk, kadının sosyal yaşam içerisindeki yeri, eğitim, eğlence kültürü, moda, müzik, dans vb. konularda anlatılanlar, geleneksel Osmanlı okuru için (o günün koşullarında) Yeraltı sayılabilecek kadar marjinal, gayriahlaki ve yadırgatıcıdır. Özellikle kadın-erkek ilişkileri, cinsellik ve aşk gibi konuları işleyen çeviriler, bazı yerli yazarların çevirilerinde eksiltmelere gitmelerine rağmen[1] bir taraftan tepki çeker-

[1] Bunun en büyük nedeni Osmanlı toplumunda ele alınmayan ya da çok az ele alınan konuların açıkça ifade edilmesidir. Özellikle cinsellik konusunda ahlakçı

ken öte taraftan büyük bir ilgi ve merak uyandırır. Hatta Türkiye'deki Yeraltı edebiyatının ilk örneklerinin bu ilgi çeken, popüler aşk ve cinsellik odaklı çevirilerin/adaptasyonların izinden geldiğini eklemek gerekir. Öyle ki dönemin yazarları, "Erkek Narsisizmini"[2] bir yana bırakırsak odağında kadınların, aşkın, şehvetin ve cinselliğin olduğu metinler kaleme alır. Bu romanların çoğu odipal bir kıstırılmışlığın içinde babasız büyüyen kahramanları, annelerinin etkisindedir ve ötekileştirilmiş, ahlaki anlamda dışlanmış, toplumun sırt çevirdiği kadınlarla marazi gönül ilişkilerine girerler. Tüm aykırılıklarına rağmen bu romanlar dönemlerinde ilgiliyle karşılanır.[3] Yine tüm teknik kusurlarına rağmen bu eserler, Servet-i Fünun döneminde yetkin örneklerini verecek romanlara öncülük eder.

Servet-i Fünun dönemiyle Türkiye'deki marjinal edebiyat damarının daha Batılı, daha modern bir kulvara girdiği söylenebilir. Nitekim Tanzimat sonrası edebiyatta, önceleri, tematik anlamda varlığını hissettirmeye başlayan Yeraltı söylemi, bilinçsiz bir biçimde de olsa toplum tarafından tabu hâline getirilen bazı kalıpların aşılmasına öncülük eder. Edebiyata yansıtılması pek hoş karşılanmayan cinsellik, erotizm gibi duygular ile dinî, ahlaki ve örfî değerlerin sorgulanması gibi birtakım düşüncelerle varlığını duyumsatan bir marjinal söylem, kanon edebiyatının dışında oluşmaya başlar. Elbette bu avangart ürünleri, Yeraltı edebiyatına dahil etmek mümkün değildir. Fakat Türkiye'nin kendine özgü toplumsal dinamiği içerisinde ortaya çıkan aykırı edebiyatın da bu iki kanaldan beslendiğini kabul etmek gerekir. Başka bir ifadeyle Türkiye'deki Yeraltı edebiyatına giden yolun ilk taşlarını döşeyen eserlerin temel özelliği, Doğulu ve muhafazakâr bir dokuya sahip Türkiye toplumunun yadırgatıcı bulduğu, açıkça konuşulmasını istemediği konulara el atmasıdır. Örneğin II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Batı edebiyatlarından adapte edilen erotik hikâyeler bu anlamda cesur bir girişimdir. Ebü'l Burhan'ın *Bir Çapkının Hikâyesi* (1910), A. Hasan'ın *Bir Bakirenin Gebeliği* (1914), Ahmet Naci'nin *Bir Aşüftenin Jurnali* (1914), Adil Nami'nin *Balodan Sonra* (1914), M. Alişan'ın *Kadınların Aradığı* (1914) adlı romanları cinselliği, erotizmi ve şehveti işleyen, o dönem için yadırgatıcı sayılabilecek eserlerdir. Nitekim A. Ömer Türkeş'e göre bu yazarlar "Toplumun eskiyle olan bağlarını sarsmak için bilinçli olarak her türden cinsel ilişkiyi en cüretkâr ifadelerle dile getirerek toplumun yerleşik değerlerine saldırmışlar ve edebiyatımızın ilk "underground (yeraltı) hareketini" (Türkeş, 2013: 46) yaratmışlardır. Türkiye'de Yeraltı edebiyatının modern anlamdaki ilk örneği olarak ise aynı dönemde eserler veren Mehmet Rauf'un *Bir Zambağın Hikâyesi* sıkça telaffuz edilir.

2. Türkiye'de Yeraltı Edebiyatının Öncüsü: Mehmet Rauf

Yukarıdaki kavramsal çerçeveden hareketle Türkiye'de Yeraltı edebiyatının öncüsü olarak Mehmet Rauf'un ismi öne çıkmaktadır. Nitekim Dünya Yeraltı edebiyatının öncüsü olarak kabul edilen Marquis de Sade'ın da daha çok, pornografik eserleriyle tanındığı göz önünde bulundurulursa benzer konuları işleyen Mehmet Rauf'un böylesi bir sıfatla nitelendirilmesi anlaşılabilir. Nitekim A. Ömer Türkeş de Mehmet Rauf'un Türk Yeraltı edebiyatının öncüsü olduğu görüşünü savunmaktadır. Türkeş kendisiyle yapılan bir söyleşide (Türkeş, 2013: 46), Yeraltı edebiyatımızın Tanzimat döneminin erotik edebiyatıyla başladığını, Mehmet Rauf'un da dönemine göre oldukça cesur sayılabilecek erotik içerikli eserleriyle türe öncülük ettiğini savunur. Yine Türkeş, Mehmet Rauf'un II. Meşru-

yazarlar çevirileri olabildiğince sadeleştirerek bir nevi otosansüre başvurmuşlardır.

[2] Daha fazla bilgi için bakınız: Müge Yılmaztürk'ün Tanzimat Romanlarında Erkek Narsisizmi Adlı Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara Eylül 2011.

[3] Tanzimat romanlarının büyük bir çoğunluğunun sosyal eleştiri barındırması da üzerinde durulması gereken başka bir konudur. Yazarların zıt kavramları/kişileri çoğu zaman Gelenekli Türk Tiyatrosunda olduğu gibi grotesk bir biçimde çatıştırmaları sosyal eleştiri içindir.

tiyet döneminde yazdığı *Bir Zambağın Hikâyesi*• (1910) adlı novellasıyla baskılarla karşılaştığını, edebiyatı satmakla, hainlikle suçlandığını söyler. Gerçi kitabın ilk nüshasında Mehmet Rauf, gelebilecek eleştirilerden çekindiği için, kendi adını gizli tutar, fakat daha sonra kitabı yazdığını dile getirmekten çekinmez. Öyle ki Mehmet Rauf, yazdığı bu kitabın bedelini ordudan atılmakla ve *Eylül*'ün getirdiği ününü kaybetmekle öder. Türkeş, kitabın Yeraltı edebiyatına girmediği hâlde neden öncü olduğunu ise şöyle açıklar:

"Kitabı yeraltına giriyor mu derseniz, hayır girmiyor ama bir özgürlük, hem de cinsel özgürlük arayışının ifadesi olarak çok önemli. Mehmet Rauf'un yüz yıl önce yürüdüğü yolu izlemek bugün bile cesaret ister. Basmışlar ve yayımlamışlar. Üstelik bunu Meşrutiyetin büyük edebiyatçılarından biriyken yapmış bunu Mehmet Rauf. Kalkmış Müslüman mahallesinde salyangoz satmış, kadınları da işin içine katarak cinsel özgürlükleri savunmuş. Düz cinsellikten bahsetmiyorum her türlü cinsellik girmiş anlatısına. Aslında bu türden cinsellik o dönemde-her dönemde- yaşanıyor. Mehmet Rauf ve arkadaşları bu yaşantıyı en açık hâlleriyle ele alan yazarlar olarak Yeraltı edebiyatının öncüleri sayılmalı." (Türkeş, 2013: 46)

Mehmet Rauf, aslında Türk edebiyatı içerisinde kendine has bir yeri olan, özellikle *Eylül* romanıyla tanınan, hatta bir dönem popüler sayılabilecek bir şöhrete ulaşan bir yazardır. Mehmet Rauf, İstanbul'da doğar. "Mekteb-i Bahriyye'yi bitirdikten sonra Boğaziçi'nde, Tarabya önlerinde duran Tersane gemisinde elçilik gemilerinin irtibat subaylığı görevinde bulunur." (Ünalan, 2007: 34) İlk yazılarını Halit Ziya'nın İzmir'de çıkardığı *Hizmet* gazetesinde yayımlar. Yine Halit Ziya, Hüseyin Cahit ve Hüseyin Suat'ın *Mektep* dergisine yazılar göndererek dönemin edebiyat çevrelerinde tanınmaya başlar. Nitekim 1896 yılında Servet-i Fünun'a katılır. Topluluğun neredeyse tüm toplantılarına katılan Mehmet Rauf, coşkulu bir Batılılaşma taraftarı olarak göze çarpar. Mehmet Rauf, çoğu edebiyat tarihçisi tarafından Türk edebiyatındaki ilk psikolojik roman olarak kabul edilen *Eylül*'ü yayımlayınca bir anda adını dönemin en ünlü romancıları arasına yazdırır. Biraz da *Eylül*'ün getirdiği şöhretinin etkisiyle kadın-erkek ilişkileri, aşk, sosyal münasebetler, kadınların eğitimi vb. konularında cesur sayılabilecek fikirler ileri sürer. Topluluk dağılınca bir süre edebiyat ve basın dünyasından uzak kalır. II. Meşrutiyet'in başlarda yarattığı özgürlük atmosferinden Mehmet Rauf da etkilenir. Bu tarihten sonra roman, hikâye ve oyunlarını art arda yayımlamaya başlar. Nitekim onun edebî kariyerindeki kırılma noktasını oluşturan *Bir Zambağın Hikâyesi*, işte böylesi bir atmosferin ürünüdür. Hem İstibdat sonrası dönemin yarattığı görece rahatlama hem imparatorluğun yıkılma döneminde toplumun yaşadığı altüst oluş hem de Tanzimat'tan beri sürdürülen Batılılaşma çabalarının doğurduğu kentli, eğitimli, modern zümre, *Bir Zambağın Hikâyesi* gibi erotik içerikli romanların yazılmasının arka planını oluşturur. Fakat yine de dinî, ahlaki ve geleneksel değerlerin egemen olduğu muhafazakâr Osmanlı toplumunda bu girişimi yadırganır. Nitekim askerlikten çıkarılır, edebiyat çevrelerindeki saygınlığını yitirir. Hatta yakın çevresindeki arkadaşları bile Mehmet Rauf'u, kendi edebi kariyerine yakışmayan; sıradan, başarısız ve popülist yazarların alaka gösterdiği gayriahlaki konulara yönelmekle suçlar. Böylece Mehmet Rauf'un edebi kariyerini ömrünün sonuna kadar belirleyecek yeni bir alan açılır. Aşk, melankoli, kadın, cinsellik,

• Mehmet Rauf, *Bir Zambak Hikâyesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık. (2008). (Çalışmamızda verilen sayfa numaraları eserin bu baskısına aittir. Ayrıca eserin *Bir Zambağın Hikâyesi* olan orijinal adının Latin harflerine çevrilirken dikkatsizce yukarıdaki şekilde yazıldığını belirtmek gerekir. Öte yandan kitabın orijinal nüshasında yazarın ve yayınevinin ismi gizli tutulur. Kitabın kapağında sadece "her kitapçıda bulunur" ibaresine yer verilir.)

erotizm gibi konuları işleyen popüler eserlere yönelen Mehmet Rauf, geçimini sağlamak için ayrıca *Mehasin* ve *Süs* adlı iki kadın dergisi çıkarır. Mehmet Rauf, biraz da ekonomik zorunluluklar nedeniyle çalakalem yazdığı romanlarında ve öykülerinde bireyin iç hayatını esas alan, belirli dar bir çevrede cereyan eden bazen basit ve ağır bazen de karışık ve hareketli romanlar ve hikâyeler üretir. Yazarın eserlerindeki en büyük teknik kusur ise üslubundaki gevşekliktir. (Akyüz, 1995: 120)

2.1. Türkiye'de Yeraltı Edebiyatının Avangart Örneği: *Bir Zambağın Hikâyesi*

Mehmet Rauf, kendi edebî kariyerinde bir kırılma noktası yaratacak, toplum içerisindeki prestijini sarsacak, işini kaybetmesine hatta yargılanıp hapis yatmasına neden olacak *Bir Zambağın Hikâyesi*'ni yayımladığı vakit, hem tüm bu başına geleceklerden habersizdir hem de dramatik bir biçimde aynı eserin yaklaşık bir asır sonra Türkiye'deki Yeraltı edebiyatı tartışmalarının odağında yer alacağı tahayyül bile edememiştir. *Bir Zambağın Hikâyesi*, pek çok avangart eserin başına geldiği gibi başlarda yazarının dışlanmasına neden olmuşken zamanla toplumun, kültürün, edebiyatın değişmesiyle yazarına bir başka şöhret ya da popülerlik kazandırmıştır. Bugün bile kanon edebiyatın görmezden geldiği, Mehmet Rauf'la ilgili akademik çalışmaların birkaçı dışında çok fazla değinilmeyen *Bir Zambağın Hikâyesi*'nin genel anlamda "yeraltı, öteki, muzır neşriyat, gayriahlaki" olarak değerlendirildiğini eklemek gerekir. Aslında hemen her Yeraltı edebiyat ürünün yaşadığı ikilem *Bir Zambağın Hikâyesi* için de geçerlidir. Bir taraftan okul kitaplarından, akademiden, kanondan dışlanan, görmezden gelinen bir eserken öte taraftan el altında okunan, belirli çevrelerde popülerlik kazanan, kimi entelektüel ve eleştirmenler tarafından eş cinselliği, şehveti ve erotizmi oldukça cesur biçimde işlediği düşüncesiyle kayda değer bulunan avangart bir Yeraltı anlatısıdır. Öyle ki *Bir Zambağın Hikâyesi*, yayımlanır yayımlanmaz Mehmet Rauf, sert eleştirilere maruz kalıp, edebî çevrelerde saygınlığını yitirirken aynı zamanda söz konusu eseri de kısa sürede yeni baskılar yapar. *Bir Zambağın Hikâyesi*, el altından epey bir okur kitlesine ulaşıp popülerleşirken pornografik içeriği nedeniyle yasaklanır. Bu bağlamda Mehmet Rauf'un romanları üzerine yüksek lisans çalışması yapan Bora Cemal Özdemir'in kitapla ilgili tespitleri, bahsettiğimiz ikilemi göstermesi bakımından kayda değerdir:

"Eser, içerik ve konu bakımından edebî yönü olmayan bir romandır. Edebî yönü olmamasına karşın yayımlandığı dönemde büyük bir ilgi görmüş, piyasada bittiğin de bile elle yazılarak kiralanmıştır. Romanın bu kadar ilgi görmesinin sebebi, konusunun bu dönem bile ahlâkî açıdan aykırı bulunan bir konuyu anlatmasından kaynaklanan merak duygusudur. Eser konusu itibarîyle pornografiktir. Olay örgüsü, şahıslar ve anlatım oldukça basit ve edebî yönden zayıftır. Esere hâkim olan pornografidir. Türk edebiyatına pornografiyi sokan ilk eserdir. O dönemde oldukça fazla pornografi içerikli eserler basılmıştır. Eserin içeriği toplumun ahlâk sınırlarını zorlamaktadır. Eylül gibi bir romanı yazan Mehmet Rauf'un böyle bir eseri ekonomik kaygılarla yazdığı aşikârdır. Eser yayımlandığı zaman büyük bir satış oranı yakalayarak, yazarına oldukça iyi maddî kazanç sağlamıştır. Yazar eserin giriş bölümünde "Başlamadan Evvel" başlığı altında eseri yazma amacını belirtmiş, insanların ciddî yazılar dışında hayatın merkezinde yer alan ve onunla var olduğunu düşündüğü cinselliği yazmak istediğini söylemiştir. Eser, ahlâkî açıdan eleştirilecek kadar cinsellik düşkünü olan ve her kadını cinsel obje olarak gören bir adamın bakış açısıyla anlatılmıştır. Kullandığı kelimeler eserin özelliğine paralel olarak müstehcendir, bununla birlikte ahlâkî değerlerimize aykırı olarak eş cinsellik temasına değinmiştir. Romanda, kadın erkek cinselliğinin yanında kadınla kadının cinselliğine dayanan bir olay yaşanmaktadır. Yazıldığı dönemde toplumun ahlâkî değerlerini erozyona uğratacak bir akımın öncülüğünü yapmıştır. Eser toplum ahlâkını bozduğu gerekçesiyle yasaklanmıştır.

Roman olay örgüsü ve şahıs kadrosu bakımından oldukça basittir. Kadın ve cinsellik düşkünü bir adamın Zambak adını verdiği bir kızla yaşadığı cinselliği ayrıntılarıyla anlatılmasından oluşur. Bununla birlikte romanda Zambak'ın eş cinsel ilişki yaşadığı lezbiyen bir kadın vardır." (Özdemir, 2010: 52-54)

Bir Zambağın Hikâyesi, novella tarzında yazılmış bir uzun hikâyedir. Cinselliğin ve şehvetin "toplumsal dayatmalara ve ahlak kurallarına göre değil, doğanın ve fizyolojinin ihtiyaçlarına ve arzularına göre" (s.23) yaşanması gerektiği ana fikrini işleyen eserde, bir erkek ve iki kadın arasında kurulan eş cinsellik, erotizm ve şehvet içerikli bir hikâye anlatılır. Bu yönüyle *Bir Zambağın Hikâyesi*, Yeraltı edebiyatının dünyadaki tanınmış örnekleriyle büyük benzerlikler gösterir. Nitekim Oscar Wilde'ın *Violette'in Aşk Destanı* adlı romanının adaptasyonu olan *Bir Zambak Hikâyesi*, aynı zamanda Yeraltı edebiyatının kurucusu olarak kabul edilen Marquis de Sade'ın *Yatak Odasında Felsefe* adlı otobiyografik anlatısından da önemli izler taşır. Nitekim Marquis de Sade da insanın her türlü toplumsal, ahlaki ve dinî kuralları reddederek sadece arzuları doğrultusunda yaşaması gerektiğini savunur. Sade, hem mensubu olduğu aristokrasinin değer yargılarına karşı çıkar hem de Fransız Devriminin getirdiği kimi kuralları ve uygulamaları reddeder. Sade için insanın doğasına, arzularına, şehvetine ket vuran her türlü ilke, kural, sistem, din ve yönetim bir kenara bırakılmalıdır. Nitekim kitabın ön sözünde insanlara şunları telkin eder:

"Bilimum yaş ve cinsiyetten şehvetperestler; bu kitabı yalnızca size armağan ediyorum: Bu kitaptaki ilkelerle beslenin, sizin tutkularınızın destekçisidir onlar. Sevimsiz, duygusuz, kişiliksiz ve dalkavuk ahlakçıların sizi korkuttukları bu tutkular, doğanın insanı eriştirmek istediği yere ulaştırmada kullandığı araçlardan başka bir şey değildir; tadına doyum olmaz bu tutkulardan başkasına kulak vermeyin; sizi mutluluğa yalnızca bu tutkuların sesleri götürebilir." (Sade, 2015: 9)

Bir Zambağın Hikâyesi, Sade'ın *Yatak Odasında Felsefe* adlı otobiyografik anlatısından etkilenmekle birlikte esas olarak Oscar Wilde'ın *Violette'in Aşk Destanı* adlı romanının adaptasyonudur. Nitekim *Bir Zambağın Hikâyesi* nedeniyle hakkında soruşturma açılan Mehmet Rauf, kendini eserin adaptasyon olduğunu söyleyerek savunur. Gerçekten de iki eseri karşılaştırdığımızda, ön söz dâhil iki eserin aynı içeriğe sahip olduğunu, Mehmet Rauf'un sadece anlatıyı Türkiye'nin kültürel ve sosyal atmosferine uyarladığını söyleyebiliriz. İngiltere'deki Viktorya Döneminin ahlaki, sosyal ve kültürel anlamda bir eleştirisi üzerine kurulu olan *Violette'in Aşk Destanı*[•], aslında yazıldığı dönemin genel toplumsal koşulları göz önünde bulundurulduğunda *Bir Zambağın Hikâyesi* ile oldukça farklı bir ekonomik, sosyal, kültürel, ahlaki dönemin ürünüdür. 1837'den 1900'e kadar olan dönemi kapsayan Viktorya Devri, sömürgecilik faaliyetlerinin doruk noktasına çıktığı, İngiltere'nin "güneş batmayan ülke" olarak nitelendiği, zenginlik, refah, güç, özgüvenin büyük bir ihtişamla yaşandığı bir sürece tekabül eder. Püriten ahlakın, güç ve güvenin egemen olduğu dönemin egemen sınıfları, kendilerini Tanrı tarafından seçilmiş, örnek, ideal kullar olarak nitelemektedir. İşte böylesi bir toplumsal atmosferde, kendini "ahlaklı, erdemli ve asil" olarak gören egemenlerin katı bir Hristiyan ahlakına bağlı görünürdeki idealize yaşamı, ideal devlet düzenini oluşturur. Oysa tüm bu paraya ve güce dayalı görünürdeki ideal yaşamın arka planında, gizlenmeye çalışan bir başka hayat vardır. Alt sınıftaki insanların sömürüldüğü, cinsel anlamda istismar edildiği, tacizin, tecavüzün, fuhşun örtülü bir

[•] Oscar Wilde, *Violette'in Aşk Destanı*, Ankara: Öteki Yayınları. (2008). (Eserin yazıldığı döneme ilişkin değerlendirmelerin önemli bir bölümü kitabın başına ilave edilen Gelbert Frederick'in "Viktorya Dönemi ve Violette'in Aşk Destanı" adlı değerlendirilmesinden alınmıştır.)

biçimde yaşandığı, görünürde gayriahlaki olarak nitelenen eş cinselliğin yaygın olduğu bir başka dünya, Yeraltı edebiyatının doğuşuna kaynaklık eder. Çünkü cinselliğin sadece soyun devamını sağlamak amacıyla yapılmasını, evlilik dışı ilişkilerin, şehvetin ve erotizmin günah olarak kabul edilmesini telkin eden ahlakçı egemen sınıfa mensup pek çok kişi; kendi özel yaşamlarında tüm bu ilişkileri sonuna kadar yaşar. Oscar Wilde ve Marquis de Sade gibi yazarların eleştirdiği de bu tutarsız, gayriahlaki tutumdur. Hatta Marquis de Sade'ın da Fransız Devrimi döneminde, hem kendisinin de mensubu olduğu aristokrasinin hem de devrim sonrasında iktidar olan burjuvazinin ahlak ve toplum anlayışını radikal bir biçimde eleştirdiği düşünülürse, Yeraltı edebiyatının temel çıkış noktası daha net anlaşılabilir. Özcesi Yeraltı edebiyatı, egemen sınıfların ahlak, erdem, kültür, din, cinsellik, aile vb. kavramlar hakkındaki çelişkili ve tutarsız ve sahte tutumlarına ve dayatmalarına karşı insan doğasını, şehveti, erotizmi, özgürlüğü savunan ve özü itibariyle ideolojik ve sınıfsal bir itiraz da barındıran bir edebiyattır. Zaten Oscar Wilde'ın *Violette'in Aşk Destanı* adlı eserinde, tıpkı Marquis de Sade'ınkiler gibi cinsellik, şiddet, pornografi ve erotizm insanının kendi doğasına göre yaşamasının doğal bir sonucu olarak ele alınmakla birlikte egemen sınıflara karşı eleştirel bir araç olarak kullanır.

Mehmet Rauf'un *Bir Zambağın Hikâyesi,* yazıldığı dönemin koşulları bakımından *Violette'in Aşk Destanı*'ndan oldukça farklı bir atmosferin ürünüdür. Oscar Wilde eserini, Britanya İmparatorluğunun gücünün zirvesi yaşadığı Viktorya Devrinde; özel olarak aşk, cinsellik, kadın-erkek ilişkileri genelde ise toplum üzerinde kurulan baskının yoğun olduğu bir dönemde yazar. Mehmet Rauf ise Osmanlı İmparatorluğunun belki de tarihinin en sıkıntılı döneminde, eserini yayımlar. Öyle ki Balkan Savaşları, ekonomik sorunlar, Doğu ile Batı arasında yaşanan medeniyet krizi, iktidar kavgaları kaotik, karamsar ve gergin bir toplumsal atmosfer oluşturur. İşte böylesi bir ortamda, üstelik *Eylül*'ün getirdiği şöhrete sahipken Yeraltı edebiyatı bağlamında değerlendirilen eserlere yönelmesi pek anlaşılamamıştır. Örneğin Makbule Aras, Türk edebiyatının en güzel, en saf aşk romanı olarak nitelediği *Eylül*'ü yazan Mehmet Rauf'un, *Bir Zambağın Hikâyesi* gibi pornografik bir roman yazmasını tuhaf bulduğunu söyler. *Eylül*'ün şöhreti devam ederken, ara verdiği yazın hayatına adapte eserlerle devam etmesinin nedeni, Makbule Aras'a göre, maddi sıkıntılar ve *Eylül*'ün getirdiği şöhreti tekrar kazanma isteğidir. (Aras, 2010) Gerçi Mehmet Rauf, *Bir Zambağın Hikâyesi* yayımlandıktan sonra yüksek meblağlarda para kazanır ama şöhret konusunda tam anlamıyla hezeyan yaşar. Edebiyat dünyasındaki tüm saygınlığını yitirir, arkadaş çevresinin tepkisini çeker. Fakat ilginç bir biçimde erotik adaptasyonlar yapmaya devam etmesi, Mehmet Rauf'un bu tür eserleri bilinçli bir biçimde adapte ettiğini gösterir ki bu da onun adının Yeraltı Edebiyatının öncüsü olarak nitelendirilmesi fikrini güçlendirir. Nitekim Mehmet Rauf, her şeyi yitirdiğini anladığında, sanki hiçbir şey olmamış gibi Sade'ın romanlarından birini *Kaymak Tabağı* adıyla adapte eder. Bugün bile tartışılan kitaplarıyla Sade'ı adapte etmek, Mehmet Rauf'un bu tür eserleri bilinçli bir biçimde, isteyerek uyarladığını gösterir.

Mehmet Rauf, *Bir Zambağın Hikâyesi*'ni salt şöhret ya da ekonomik beklentiler için yazmaz. Yine bu eserin yazılması, geçici bir uğraş için kotarılmış münferit bir adaptasyon da değildir. Yazar, bu tür adaptasyonları sürdürür; cinselliği, erotizmi, şehveti işleyen epey bir metin üretir. Zira Mehmet Rauf, Servet-i Fünuncular içinde Batı kültürüne ve adetlerine en çok yaklaşan, özellikle kadın-erkek ilişkilerindeki özgürlük konusunda Batı kültürünü en çok benimseyen kişilerin başında gelir. Öncelikle Mehmet Rauf, modern ve dönemine göre oldukça özgür sayılabilecek bir aile ortamında yetişir. Annesinin eğitimli bir kadın olması, Avrupa'dan gelen dergileri ve kitapları okuması, çocuklarını küçük yaşta tiyatroyla, sanatla, edebiyatla ve modayla

tanıştırması Mehmet Rauf'un dimağında önemli tesirler bırakır. Askerlik yıllarında ise Avrupalı subaylarla birlikte çalışması, onların sosyal ve kültürel yaşamlarına olduğu kadar özel yaşamlarına da dâhil olması hatta çeşitli rivayetlere göre bu kozmopolit çevredeki kimi kadınlarla gönül ilişkilerine girmesi de Mehmet Rauf'un cinsellik, aşk, şehvet içerikli metinler üretmesini sağlayan bireysel nedenler arasındadır. Yine iyi derecede İngilizce ve Fransızca bilmesi, Mehmet Rauf'u, Batı dünyasının iki önemli ve yasaklı ismi Oscar Wilde ve Marquis de Sade'ın eserleriyle buluşturur. Bu bağlamda "Türk Edebiyatının Marques de Sade'ı" (Türkeş, 2.04.2004, www.milliyet.com.tr) olarak anılması boşuna değildir. Mehmet Rauf, ayrıca kişilik olarak kadınların doğasıyla yakından ilgilenir, kadınsılığın odağında olduğu bir sanat ve estetik düşüncesini savunur. Nitekim son eşi Muazzez Hanım'ın aktarımlarına göre "Mehmet Rauf'un yegâne iptilâsı kadındır. En büyük zevki sokakta, salonda, şurada burada gördüğü kadınları temaşa etmektir, bunu sanayi-i nefiseden addeder." (Tarım, 2000: 19)

Bir Zambağın Hikâyesi'nde, de "en büyük zevki sokakta, salonda, şurada burada gördüğü kadınları temaşa etmek olan" bir adamın şehvet, cinsellik, aşk konusundaki düşüncelerini pratiğe dökmesi anlatılır. Birinci tekil kişi ağzından aktarılan hikâyede, kahraman okura, çapkınlık anılarını anlatıyormuş gibi senli benli konuşur. Okurda, anlatılanlarının yazarın ya da tanıdığı herhangi birinin şahsi tecrübeleriymiş gibi bir gerçeklik hissi uyandırılmaya çalışılır ki bu tercih, erotik anlatıların temel özelliklerinden biridir. Öyle ki hikâyenin "Başlamadan Evvel" adlı prolog bölümüyle ana metinde aynı dilin ve üslubun kullanılması, anlatılanların Mehmet Rauf'un kendi anıları olduğunu düşündürür. Nitekim ikide bir anlatının akışı kesilir, doğrudan okura seslenen bir üslup kullanılır, sonra tekrar "velhasıl kısa keseyim ve hikâyeme geri döneyim" (s.11) denilerek olaylar anlatılmaya devam edilir. Yine sık sık araya giren yazar, cinsellik, şehvet, erotizm hakkındaki fikirlerini dile getirir.

Hikâyede, gördüğü her kadınla "semavi zevkler" (s.9) yaşamayı hayal eden, "arzuladığı kadını elde edebilmek için hayatını hiç tereddütsüz ortaya koyacak kadar ileri gidebilecek bir adam" (s.10) olan anlatının kahramanın gönül maceraları anlatılır. Hikâyenin ismi belirtilmeyen erkek kahramanı bir gün Haydarpaşa vapurunda rastladığı bir kadına tutulur. Kadını şiddetli bir biçimde arzular. Onunla buluşmak için art arda buluşma öneren mektuplar gönderir. Fakat "erkeklerden nefret ediyorum" (s.11) diye bir cevap alır. Bunun üzerine kadının eş cinsel olduğunu anlayan erkek kahraman, yine de kadınla cinsel münasebet kurmak için bir plan hazırlar. Önce bir arkadaşının evinde hizmetçilik yapan yoksul bir kızı evine alır. Onunla tıpkı *Violette'in Aşk Destanı'*nda anlatıldığı gibi cinsel ilişki kurar. Bir taraftan erotizm, şehvet, şiddet ve pornografi içeren ilişkiler yaşarlarken öte taraftan genç kadına cinselliğin doğası, erkek egemen kültür, kadınların baskılanması, zevkin ve şehvetin insaniliği konusunda bilgiler verir. Nihayetinde onu "toplumsal dayatmaların değil, tabiatın kadını" (s.23) olma konusunda ikna eder. Yine bu süreç boyunca genç kadına hem teorik hem de uygulamalı olarak cinselliği, şehveti ve erotizmi bir öğretmen gibi öğretir. Erkek kahraman, Zambak adını verdiği genç kadına daha sonra hem tarihî hem de fizyolojik boyutuyla eş cinselliği anlatır. (s.29) Zambak'ı, kendisini reddeden kadınla eş cinsel bir ilişki kurması konusunda ikna eder. Zambak'la hikâyenin son bölümünde adının Naciye olduğunu öğrendiğimiz kadını buluşturur. Onların cinsel ilişkilerini gizlice seyreder. Hikâyenin sonunda kendisi de Naciye'yle birlikte olur. "Zambak sayesinde Naciye'yi elde eden" (s.41) erkek kahramanın bu tavrı, *Bir Zambağın Hikâyesi* ile *Violette'in Aşk Destanı* arasındaki belki de belirleyici tek farktır. *Violette'in Aşk*

Destanı'nda da iki kadını buluşturan, onların eş cinsel ilişkilerini gizlice izleyen bir erkek kahraman vardır; fakat erkek kahraman eş cinsel kadınla cinsel ilişki kurmaz. Hikâye de iki eş cinsel kadının birlikte yaşamaya başlamalarıyla sona erer. Oysa *Bir Zambağın Hikâyesi*'nde, erkek kahraman eş cinsel kadınla birlikte olur ve onun Zambak'la kurduğu eş cinsel ilişkiden sürekli faydalanır.

SONUÇ

Türkiye'de Yeraltı edebiyatının ilk örnekleri, Osmanlı Devletinin sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda büyük bir türbülansa girdiği ve yaklaşık altı yüzyıllık ontolojik varlığını sorguladığı, Tanpınar'ın ifadesiyle "bir medeniyet buhranına" tekabül eden XX. yüzyılın ilk çeyreğinde verilir. II. Meşrutiyet'in ilanıyla İstibdat baskısının sona ermesinin yarattığı görece özgürlük atmosferi, edebiyat dünyasında; Batı'daki örneklerine benzer cinsellik, erotizm ve şehvet içerikli eserlerin yaygınlaşmasına zemin hazırlar. Osmanlı İmparatorluğunu yıkılışa götüren savaşlar, ekonomik krizler, iktidar kavgaları, toplumsal yaşamı etkisi altına alan karamsar, umutsuz ve kaotik atmosfer edebiyat dünyasında farklı eğilimleri filizlendirir. İşte bu eğilimlerden biri, bugünkü Yeraltı edebiyatın ilk örnekleri arasında kabul edilen erotizm, cinsellik, şehvet içerikli anlatılardır. Yeraltı edebiyatının ilk örnekleri arasında dikkati çeken yazar ise Mehmet Rauf'tur. Nitekim Servet-i Fünun döneminin Halit Ziya'dan sonraki en meşhur ve prestijli romancısı olan Mehmet Rauf, kendi edebî kariyerinde bir kırılma noktası yaratacak, toplum içerisindeki saygınlığını sarsacak, işini kaybetmesine hatta yargılanıp hapis yatmasına neden olacak *Bir Zambağın Hikâyesi* adlı novella tarzı hikâyesiyle Yeraltı edebiyatının Türkiye'deki ilk örneğini verir.

Bir Zambağın Hikâyesi, Yeraltı edebiyatının kurucusu olarak kabul edilen Marquis de Sade'ın *Yatak Odasında Felsefe* adlı otobiyografik anlatısından izler taşımakla birlikte esas olarak Oscar Wilde'ın *Violette'in Aşk Destanı* adlı romanının adaptasyonudur. Eserde, cinselliğin ve şehvetin toplumsal dayatmalara ve ahlak kurallarına göre değil, doğanın ve fizyolojinin ihtiyaçlarına ve arzularına göre yaşanması gerektiği ana fikri bağlamında, bir erkek ve iki kadın arasında kurulan eş cinsellik, erotizm ve şehvet içerikli bir hikâye anlatılır. *Bir Zambağın Hikâyesi,* pornografik içeriği, dil ve üslup konusundaki sansürsüz betimlemeleri, cinselliğin tarihi ve felsefi arka planını yansıtmasıyla genel ahlak kurallarını sarsıcı bir etki yapar. Öte yandan eş cinsellik konusunda Mehmet Rauf'un Oscar Wilde'ın *Violette'in Aşk Destanı*'ndaki yaklaşımından farklı bir tavır sergilemesi, eş cinsel olduğunu henüz hikâyenin başında açıklayan bir kadını, erkek kahramanla cinsel ilişkiye zorlaması dikkat çekicidir. Nitekim bir adaptasyon olsa da Mehmet Rauf ile Oscar Wilde arasındaki kültürel, toplumsal ve sosyal farklar, Bir *Zambağın Hikâyesi*'ne yansır. Aynı biçimde *Violette'in Aşk Destanı*'nın arka planında yer alan yoksulluk vurgusuna ve sınıfsal eleştiriye, Bir *Zambağın Hikâyesi'nde* çok fazla rastlanmaz. Bu durum, Türkiye ile Batı dünyası arasındaki medeniyet, toplum ve kültür algıları arasındaki farktan kaynaklanır ki tam da bu nedenle geleneği, kültürü, aile hayatını, dinî ve ahlaki değerleri görmezden gelen Bir *Zambağın Hikâyesi,* "Türk usulü" bir Yeraltı anlatısıdır. Neticede bu , "Türk usulü" Yeraltı anlatısı, bugün bile kanon edebiyat tarafından görmezden gelinir, Mehmet Rauf'la ilgili akademik çalışmaların birkaçı dışında hakkında çok fazla bahsedilmez, genel anlamda "gayriahlaki, muzır neşriyat," olarak değerlendirilir.

KAYNAKÇA

Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Aras, M. (2010). "Eylül'ün Pornografiye Açılan Merdivenlerinde Bir Jüpon: Mehmet Rauf", *Sıcak Nal*, S4, www.sicaknal.blogspot.com.tr. (Erişim tarihi: 15.09.2015).

Boratav, P. N. (2014). *Nasreddin Hoca*, İstanbul: Islık Yayınları.

Demir, F. ve Kuş, Y. (2016). "Türkiye'de Yeraltı Edebiyatı Tartışmaları: Kavram, Ölçüt, Tarihçe", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/20 Fall 2016, p. 119-140 DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10098.

Ertop, K. (1977). *Türk Edebiyatında Seks*, İstanbul: Seçme Kitaplar Yayınevi.

Eyüpoğlu, İ. Z. (1991). *Divan Şiirinde Sapık Sevgili*, İstanbul: Broy Yayınları.

Mehmet Rauf. (2008). *Bir Zambak Hikâyesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Özdemir, B. C. (2010). Mehmet Rauf Romanlarında Kadın, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sade, M. D. (2015). *Yatak Odasında Felsefe*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Tanpınar, A. H. (2006). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tarım, R. (2000). *Mehmet Rauf Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Türkeş, A. Ö. (2.04.2004). "Eşcinsel Edebiyat", *www.milliyet.com.tr*. (Erişim tarihi: 15.09.2015)

----------. (2013). "A. Ömer Türkeş ve Serap Telöz Söyleşti",(Söyleşi: Serap Telöz), *Kum Edebiyat Dergisi*, S.71, s.32-48.

Ünalan, Y. (2007). Mehmet Rauf'un Kadın Dergileri: Mehasin ve Süs (İnceleme ve Metinler), *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Wilde, O. (2008). *Violette'in Aşk Destanı*, Ankara: Öteki Yayınları.

Yılmaztürk, M. (2011). Tanzimat Romanlarında Erkek Narsisizmi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Demir, F. (2018). Türkiye'de Yeraltı Edebiyatının Avangart Eseri: Mehmet Rauf'tan Bir Zambağın Hikâyesi, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number:http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7518, Number: 67 Spring III 2018, p. 109-121.